

A politikai filozófia hasznáról és káráról

POGONYI SZABOLCS

A huszadik században számos politikai filozófus és eszmetörténész foglalt állást amellett, hogy a politikai filozófia klasszikusainak tanulmányozása fontos, sőt egyenesen elengedhetetlen feltétele a politika megértésének és a politikai ítéletalkotásnak. Elsősorban Leo Strauss, Sheldon Wolin, Quentin Skinner, John Gunnell és John Dunn írásaira támaszkodva járom körül, hogy tartható-e a politikai filozófia klasszikusai és a politika ilyen szoros összefüggésére vonatkozó feltételezés, és hogyan lehetséges a politikai filozófia nem pusztán antikvárius, ám egyúttal történeti szempontból is hiteles megközelítése. Általánosabban fogalmazva: arra a metafizikai, pontosabban metapolitikaifilozófiai kérdésre keresem a választ, hogy milyen összefüggés van a politikai filozófia története és a politika között.

Az analitikus, majd a nem analitikus politikai filozófiák és a filozófiatörténet viszonyának áttekintése után amellett fogok érvelni, hogy a politikai filozófia történetének tanulmányozása és a politikai ítéletalkotás között feltételezett szoros összefüggés tarthatatlan módszertani feltételezéseken alapul.

AZ ANALITIKUS POLITIKAI FILOZÓFIA ESETE A KLASSZIKUSOKKAL

Az 1940-es évek előtt a politikaelméletben megkerülhetetlen volt a politikai filozófia klasszikusainak tanulmányozása. A huszadik század első hat évtizedének analitikus filozófusai viszont egyáltalán nem

foglalkoztak politikai filozófiával, így a politikai eszmetörténettel és a politikai filozófia történetével sem. Amikor Peter Laslett, tekintélyes cambridge-i eszmetörténész 1956-ban a politikai filozófia halálhírét keltette [LASLETT, 1956:VII], valójában arra utalt, hogy az analitikus filozófusok számára a politikai filozófia problémái irrelevánsak, sőt módszertani alapvetéseik értelmében egyáltalán nem méltók tudományos analízisre.

Laslett drámai megállapítása még akkor sem felel meg a valóságnak, ha a politikai filozófiát nem analitikus filozófiai megközelítésből tárgyaló szerzőket figyelmen kívül hagyjuk. [BENCE, 2007:40] Túlzás azt állítani, hogy az analitikus filozófusok egyáltalán nem foglalkoztak a politikaelmélet kérdéseinek szisztematikus tárgyalására. Elég csak Thomas Weldon 1953-ban megjelent *The Vocabulary of Politics* című munkáját megemlíteni, amelyben a szerző a politikai filozófia értékmentes, vagyis a pozitivisták tudományos szemponjtájából is elfogadható megközelítésére tett kísérletet. Abban azért mindenesetre igazat kell adni Laslettnak, hogy a hatvanas évek előtt született néhány analitikus politikai filozófiai próbálkozás – köztük Weldon könyve – lényegében teljesen visszhangtalan maradt.

Az analitikus filozófusok elsősorban módszertani és tudományelméleti okokból kerültek a politikai filozófia kérdéseit. A negyvenes években a politikaelméletbe is betört a logikai pozitívizmus. [GUNNELL, 1986:12]

A tudományosság nevében a politikaelméletben is a természettudomány módszereit kezdték alkalmazni: „a politikatudomány a természettudományok módszertani alapvetéseire épült.” [EASTON, 1965:8, idézi GUNNELL, 1986:12] A tudományosság a logikai pozitivizmus és empirizmus által befolyásolt behaviorista társadalomtudomány az értékek és tények szigorú elválaszthatóságából indult ki. [GUNNELL, 1986:23] A politikai filozófia mellőzésének elsődleges oka az volt, hogy a politikai filozófia – csakúgy, mint az etika – normatív kijelentéseket tesz. Mivel a normatív kijelentésekkel a huszadik század első felének logikai pozitivistái nem boldogultak [PETTIT, 1993:7], a normatív kijelentéseket a tudománytól idegen metafizikához sorolták.

A bécsi kör logikai pozitivistái az etika és a politikai filozófia fogalmait sem tartották alkalmasnak tudományos-filozófiai vizsgálatra. [GAUS, 2000:11] Wittgenstein a *Tractatus*-ban az etika normatív kijelentésével kapcsolatban például arra a következtetésre jut, hogy azok, mivel nem a világ leírását adják, és ezért nincs jelentésük, ezért „nem létezhetnek etikai kijelentések. [...] Világos, hogy az etikát nem lehet kimondani.” [WITTGENSTEIN, 1989:87 (6.42, 6.421)] Wittgenstein azonban, ellentétben a logikai pozitivistákkal, már ekkor sem gondolta, hogy az etika lényegtelen kérdésekkel foglalkozik. Csak éppen az etika területét misztikus, tudományos módszerekkel nem vizsgálhatónak tartotta.

Ha az etikát és a politikai filozófiát nem tartották érdemesnek alaposabb filozófiai vizsgálatra, csöppet sem meglepő, hogy a huszadik század első felének analitikus filozófusai a politikai filozófia történetét is elhanyagolták.

Az analitikus politikai filozófia újjászületését Rawls igazságosságelméletének

megjelenéséhez szokták kötni. Rawls – és túlzás nélkül mondhatjuk – a 20. századi analitikus politikai filozófia magnum opusának alapvetését már az 1962-es *Justice as Fairness* című tanulmánya tartalmazza. [BENCE, 2007:40] Az írás a korábban már említett, Laslett által szerkesztett tanulmánygyűjtemény-sorozat második részében jelent meg. A kötethez írt újabb előszóban Laslett ekkor már lényegesen óvatosabban fogalmazott, és elismerte, hogy a politikai filozófia halálával kapcsolatos korábbi megjegyzése enyhén túlzó volt.

Rawls forradalmi újítása abban állt, hogy a politika normatív alapelveit racionális alapokra helyezte. Ezzel szakított a kortárs politikatudománnyal, amely azt feltételezte, hogy az értékekről, így a politikai elvekről sem lehet racionális vitát folytatni. [TUCK, 1993:80] Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ezzel megteremtette az analitikus politikai filozófia lehetőségét.

A hatvanas évek végétől aztán sorra jelennek meg az analitikus politikai filozófia jelentős művei: Brian Barry *Political Argument* című könyve 1965-ben [BARRY, 1965], Rawls monumentális politikai filozófia rendszerelmélete, az *Igazságosság elmélete* 1971-ben [RAWLS, 1997], Robert Nozick *Anarchy, State, Utopia* című munkája 1974-ben [NOZICK, 1974], hogy csak a legjelentősebbeket említsük.

A politikai filozófia történetének jelentősége azonban a politikai filozófia újjászületésével, pontosabban az analitikus politikai filozófia megszületésével sem nagyon értékelődik fel. [RORTY–SCHNEEWIND–SKINNER, 1984:11–14]

Ez talán meglepő kijelentésnek tűnhet, ha tekintetbe vesszük, hogy például még maga Rawls is a klasszikus szerződéselméleti hagyomány örökösének mondta az általa kidolgozott normatív elméletet. [RAWLS 1997:31] Az *Igazságosság elméletében* ugyan nem

***Mivel a normatív
kijelentésekkel a huszadik
század első felének logikai
pozitivistái nem boldogultak,
a normatív kijelentéseket a
tudománytól idegen
metafizikához sorolták.***

magyarázza meg pontosan, hogy milyen értelemben tekinti magát a kantianus hagyomány folytatójának, de egy későbbi tanulmányban részletesen kifejti az összefüggést. [RAWLS 1980:515–72] Ráadásul Rawls filozófiatörténészként is ismert volt. A néhány éve könyvben is megjelent, a Harvardon tartott erkölcsfilozófiai előadásából az is kiviláglik, hogy Rawls nagyon elmélyülten tanulmányozta az erkölcsfilozófia történetét, a politikai filozófia klasszikusait és az eszmetörténetet.

A klasszikusok azonban csak nagyon sajátos szempontból voltak fontosak Rawls és általában az analitikus filozófusok számára. Rawlsnak a klasszikus szerződéselméletekből kizárólag az absztrakt érvekre volt szüksége. Erkölcsfilozófiai kurzusai rendkívül tanulságosak módszertani szempontból is. Bár tisztában volt vele, és bevezető előadásban Collingwoodra hivatkozva utalt rá, hogy a politikai filozófia klasszikusait saját kontextusukban kell megérteni [RAWLS 2000:XVI], amikor az egyes szerzők elemzésére került a sor, a kontextust mégis féltette, és kizárólag az erkölcsfilozófiai érvrendszer absztrakt logikáját tárgyalta. Ezzel pedig akaratlanul is a megidézett Collingwood által hevesen bírált logikai pozitivisták tudományfelfogása szerint járt el. [COLLINGWOOD, 1987:190]

Rawls, csakúgy, mint más analitikus filozófusok úgy olvassák a klasszikus szerzőket, mintha azok kortársaik lennének. [TAYLOR, 17] Az analitikus politikai filozófusok megközelítésmódja alapvetően történetetlen, még akkor is, ha éppen egy több évszázaddal korábban született művet értelmeznek. Az analitikus politikai filozófusok célja az, hogy olyan racionális érveket találjanak, amelyek a történelmi és egyéb körülményektől függetlenül igazolhatók. A klasszikusokat is ebben a szellemben olvassák. Rawls úgy beszél a kanti erkölcsfilozófiáról, mintha a német filozófus kétszáz évvel korábban írt kijelentései minden módszertani nehézség nélkül rekonstruálhatók és megítélhetők lennének az érvrendszer racionális

elemzésének segítségével. Persze már az sem véletlen, hogy Rawls éppen Kantot választja, hiszen Kant maga is a természettudományos bizonyosságra törekedett gyakorlati filozófiájában: olyan normatív kijelentésekre, amelyek elfogadásához elég a puszta racionalitás. [KRÜGER, 1984:78] A racionalitás elvei pedig szükségképp univerzálisak, és nem szorulnak semmilyen speciális kontextus tekintetbe vételére. A Rawls utáni analitikus politikai filozófiában az érvelés történeti háttére mellékes, sőt politikaelméleti szempontból épp olyan irreleváns, mint a pozitívizmus számára. [RORTY, 1984:49]

Az analitikus politikai filozófia viszonyát a politikai filozófia történetéhez talán mindennél jobban szemlélteti például Jean Hampton Hobbes-könyve. [HAMPTON, 1986] A háromszáz oldalas monográfia játékelméleti szempontból vizsgálja meg a szuverén felhatalmazásának hobbes-i koncepcióját. A hosszú elemzés és játékelméleti mátrix végén Hampton arra a következtetésre jut, hogy nem ésszerű teljhatalmú szuverént választani. A könyvben nem esik szó a történeti kontextusról, és arról hogy Hobbes a korabeli vallás nevében vívott harcokra reflektált. A hamptoni analízis azt sugallja, hogy a *Leviatán* egy olyan normatív elméletnek tekintendő, amelynek az érvek helyességét nem befolyásolja az eltelt idő, a megváltozott kontextus és az egyes fogalmak jelentésének esetleges változása sem. A tanulság az, hogy egy hobbesi teljhatalmú szuverén felhatalmazása játékelméleti szempontból nem racionális cselekedet. Ezt az olvasatot azonban esetleg érdekes eszmefuttatásnak tekinthetjük, de történetileg hiteles rekonstrukciónak semmiképpen sem.

Az analitikus politikai filozófusok számára a klasszikusok érveit megkönnyíthetik saját normatív elméleteik kialakítását, de túl ezen semmilyen mélyebb igazságot nem akarnak belőlük kihámozni. És azt végképp nem gondolják, hogy a politikai filozófiákból kihámozható lenne valami olyan politikai tanulság, ami ne lenne belátható a történetetlen, józan racionalitás által. Rawls

Kantot bevallottan csak ugródeszkanak tekinti: olyan igazságosság-elmélet kialakítására törekszik, amelynek ésszerűsége a politikai filozófia történetének és Kant munkáinak alapos ismerete nélkül is belátható. Nozick hasonlóan jár el, csak éppenséggel ő Locke tulajdon-fogalmát tekinti kiindulópontnak.

Az analitikus politikai filozófusoknak sokan szemére vetik, hogy politikai filozófia helyett valójában erkölcsfilozófiát művelnek, és érvrendszerükben nem is marad hely a politikának. Ennek a kérdésnek megítélésére itt nem vállalkozhatom. Ami viszont a politikai filozófia történetének és a politikának a kapcsolatát illeti, a fentiek fényében világos, hogy az analitikus megközelítésben a klasszikusok tanulmányozása segíthet ugyan a jól megformált racionális érvek kialakításában, de semmiképpen nem feltétele annak. És ha csak az érvek absztrakt racionalitása fontos, akkor a politikai filozófia, mint eszmetörténet tanulmányozására elvben nincs is szükség az ésszerű normatív elmélet megalkotásához.

A NEM ANALITIKUS POLITIKAI FILOZÓFIÁK ÉS AZ ESZMETÖRTÉNET

A politikai filozófia, pontosabban a politikai filozófia történetének hasznára, vagyis gyakorlati alkalmazásának lehetőségére vonatkozó kérdést az elmúlt ötven évben számos szerző felvetette.

A nem analitikus politikai filozófusok számára az eszmetörténet tanulmányozása a központi jelentőségű. [GOODIN - PETIT, 1993:2] A hatvanas években megerősödött a kontinentális filozófia hagyományát Amerikába exportáló német emigránsok – Strauss, Arendt, Voegelin, Marcuse, Adorno, Horkheimer – befolyása. Számukra a politikai filozófia történetének tanulmányozása kettős célt szolgált: a kortárs behaviorista politikaelmélet és a liberális politikai ideológiák kritikáját. A modernitást és a kortárs liberalizmust a klasszikusok értelmezésén keresztül bírálták. [GUNNELL, 1986:17] A klasszikus szövegektől remélték

olyan politikai igazságok felismerését, amelyek a természettudományok logikáját követő, és alapvetően történetetlen kortárs behaviorista-pozitivisták politikaelméletek számára hozzáférhetetlen. [GUNNELL, 1986:22] Arendt, Strauss, Voegelin egyaránt abból a feltételezésből indult ki, hogy a klasszikus szövegek olyan bölcsességet tartalmaznak, amely nem megközelíthető a pozitivisták tudományosmény bővületében élő modern politikatudomány számára. [TUCK, 1993:78]

Néhány példa, a teljesség igénye nélkül reményeim szerint meggyőző érvként szolgál amellet, hogy a politikai filozófia története és a politika viszonyát vizsgáló kérdés nem légből kapott és nem időszerűtlen. A huszadik században első vonalbeli politikai filozófusok foglalkoztak és foglalkoznak a problémával. A dolog érdekessége, hogy a vitában álló iskolák és irányzatok követői ebben a kérdésben gyakran nagyon hasonló álláspontot képviselnek.

Leo Strauss már a negyvenes évek végén a politikai filozófia kiüresedéséről beszélt. A politikai filozófia feladata Strauss szerint a „politikai dolgok” megítélése. A klasszikus politikai filozófia, vagyis az athéni poliszi politikai filozófiája az *agorán* zajlott. Művelői a polgárok köznapi nyelvét használták, de mégis filozófiai igénnyel beszéltek a legfontosabb politikai dologról – a legfőbb jóról és a legjobb rezsimről. Nem a politikai élet leírására, hanem annak helyes irányba terelésére törekedtek. [STRAUSS 1945:71] Strauss szerint a „nagy könyvek”, a politikai filozófia klasszikusainak tanulmányozása segíthet egy olyan politikában is használható tudás megszerzéséhez, ami a modern pozitivisták politikatudomány számára éppúgy hozzáférhetetlen, mint a historicista megközelítések számára. Később még visszatérek rá, hogy pontosan mit remélt Strauss a „nagy könyvek” tanulmányozásától. Előljáróban csak annyit jegyeznek meg, hogy egy helyütt Strauss egyenesen arra a kijelentésre ragadtatta magát, hogy többet tudhat meg az „emberi dolgokról” az, aki a modern a

politikatudomány tanulmányozása helyett elolvas Hérodotosztól száz oldalt. Aztán gyorsan helyesbített, hogy talán tíz oldal is többet ér. [STRAUSS 1962, 34]

A hatvanas években Sheldon Wolin, a politikai filozófia és politika viszonyának talán legismertebb kutatója, a politikai válságokkal hozza kapcsolatba a politikai filozófiát. [WOLIN 1960:9] A politikai intézmények válsága idején szerinte a politikai filozófusok feladata, hogy a köznapi politikai tapasztalat összefüggéseinek feltárásával rendet tegyenek a politikai fogalmak zűrzavarában, és ezzel hozzájáruljanak a politikai intézményrendszer normalizálásához. Ehhez a köznapi politikától – a politikai fogalmaktól és intézményektől – el kell rugaszkodniuk. Egy eszményi vízió felmutatásával kell az alternatívákra felhívni a köz figyelmét. Ezt a víziót a politikai filozófia történetének és klasszikusainak tanulmányozása segít megtalálni. [WOLIN 1969:1070] A politikaelmélet célja a múlt elméleteinek átültetése a jelenbe, és a politikai iránymutatás.

A politikai filozófia kiüresedésével, a politikától való eltávolodásával kapcsolatos aggodalmak a hetvenes években is jelen voltak. Az 1975-ben New Yorkban rendezett *Political Theory and Political Education* konferencián elhangzott előadásaiban az ötvenes és hatvanas évek kérdései szinte változatlan formában vetődtek fel.

Sheldon Wolinhoz hasonlóan Bernard Williams is abból indult ki, hogy „a politikai filozófiai kérdések politikai válságok idején vetődnek fel”. [WILLIAMS, 1980:57] Olyan időkben, amikor a korábban általánosan elfogadott ideológiák megkérdőjeleződnek. Williams is azt tekintette a politikai legfontosabb filozófia feladatának, hogy a politikai kérdésekben útmutatást adjon. Egy másik előadó, Allan Bloom, Leo Strauss talán legismertebb tanítványa a „politikával szemben támasztott elvárások megváltoztatását” remélte a politikai filozófia klasszikusainak tanulmányozásától. [BLOOM, 1980:138] Michael Walzer azt fejtegette, hogy a

filozófusok feladata a politikai döntéshozók figyelmét felhívni az általános morális elvekre. [WALZER, 1980:174-5]

Még Ronald Dworkin is arról beszélt, hogy a politikai filozófusok a jogászok és bírák segítségére lehetnek. Igaz, ő nem a politikai filozófia klasszikusainak tanulmányozásától várta a jogi szövegekben használt, de nem kellőképp meghatározott fogalmak, mint például „egyenlőség” fogalmát tisztázását és magyarázatát, hanem az analitikus filozófiai megközelítéstől. [DWORKIN, 1980:187]

A politikai filozófia klasszikusainak politikai relevanciájára vonatkozó kérdés a kilencvenes évek közepén is napirenden maradt. James Schall amerikai politológus Leo Straussra hivatkozva így írt 1996-ban: „Senki nem állítja, hogy a világ problémái megoldhatók kizárólag a politikai filozófia segítségével. De ahhoz nem fér kétség, hogy a politikai filozófia hibái rendkívüli szenvedést és fejetlenséget okozhatnak és okoznak is a világban.” [SCHALL, 1996:11] Ezért, véli Schall, a politikai filozófia célja nem kizárólag a politikai dolgok felett filozofálás, hanem egyúttal a politikai filozófia klasszikusaiból leszűrt tanulság átadása a politikusoknak. [SCHALL, 1996:25]

John Dunn, a politikai filozófia és politika kapcsolatának egyik legalaposabb kortárs elemzője is hasonlóan nagy elvárásokat fogalmazott meg a politikai filozófiával, pontosabban a politikai filozófia történetének tanulmányozásával kapcsolatban. „Esszéimben azt szeretném bizonyítani, hogy a politikai filozófia a politika megértésének kulcsa” – írja a szintén 1996-ban megjelent tanulmánykötetének előszavában. [DUNN, 1996:2]

Miért fontos a politikai filozófusoknak Plátón műveinek tanulmányozása? – kérdezi Dunn. Egy fizikus számára irreleváns, hogy Démokritosz mit gondolt az atomokról. A politikai cselekvés viszont rendkívül összetett kontextusban történik. Ezeket a politológia, szociológia és közgazdaságtan deskriptív szempontból vizsgálja, vagyis ezek a

diszciplínák a politikai döntések és cselekvések gyakorlati összefüggéseinek és várható következményeinek feltárására, illetve előrejelzésére törekszenek. A politikai filozófia ezzel szemben normatív szempontok alapján vizsgálja a politikát. A normatív politikai filozófia segíthet abban, hogy bizonyos, a deskriptív tudományos megközelítések által rejtve hagyott összefüggéseket és szempontokat világossá tegyen. Ha jól értem Dunnt, azt várja a politikai filozófiától, hogy az arisztotelészi hagyomány örököséiként olyan általános eszményeket mutasson fel, amelyek segíthetnek a politikai döntések és cselekvések meghozásában, vagy legalábbis megítélésében.

Ha az idézett politikai filozófusokból indulunk ki, akkor a politikai filozófiára rendkívül nehéz és felelősségteljes politikai feladatok hárulnak. Az említett elméletek között pontja, hogy a politikai filozófiát olyan normatív tevékenységnek tekintik, amelyek segítenek a politikai ítéletek meghozásában, vagy akár a politikai cselekvések irányításában. De pontosan hogyan segíthetnek a politikai ítéletalkotásban a klasszikus szövegek, a politikai filozófia történetének tanulmányozása? Milyen, a mai politikára is érvényes tanulságai vannak Platón dialógusainak? Mi következik Hobbes szuverenitás-fogalmából? Hogyan használhatjuk fel ma Mill szólásszabadságra vonatkozó elméletét?

FILOZÓFIATÖRTÉNET, MINT MÓDSZERTANI PROBLÉMA

Ha feltételezzük, hogy a politikai filozófiai klasszikusainak van a mai politikában értelmezhető üzenete, akkor tisztáznunk kell egy súlyos módszertani problémát. A politikai filozófia klasszikusainak

tanulmányozásához szükségünk van ugyanis egy megbízható interpretációs módszerre. Nem véletlen, hogy a politikai filozófia politikai relevanciája mellett tanúbizonyosságot tevő szerzők kiemelt fontosságot tulajdonítanak a megfelelő értelmezési módszer kialakításának, amelytől aztán azt remélik, hogy segítségükre lesz a politikai filozófia klasszikus szövegeiből kihámozni a politikában alkalmazható tudást.

Ahhoz tehát, hogy meghatározzuk, milyen összefüggés lehet a politikai filozófia története és a politikai ítéletalkotás között, azt kell megvizsgáljunk, hogyan, milyen interpretációs módszerrel kell megközelíteni a politikai filozófia klasszikusait.

Quentin Skinner három interpretációs iskoláját különbözteti meg. Az elsőbe, „az örök filozófiai kérdések kánonját” vizsgálók körébe azok a filozófusok tartoznak, akik Platontól Marxig egységes filozófiatörténeti hagyomány létezéséből indulnak ki. A klasszikus szövegekben időtlen és örök érvényű igazságokat keresnek. Az időtlen és örök érvényű igazságok azonban nem függhetnek az adott

kontextus kontingens tényezőitől, ezért az interpretációs iskola követői szerint az örök igazságokat meg lehet érteni pusztán a szövegek tanulmányozásával.

Ezt a módszert követi például Leo Strauss. Módszerének alapvetése, hogy a politikai filozófusok egymással folytattak dialógust. A straussianus interpretációs modell a politikai filozófia klasszikus szövegeiből próbál a politikai gyakorlat számára tanulságos következtetéseket levonni. A módszer alkalmazásának eklatáns példája Leo Strauss Hobbes-könyve. Strauss Hobbes-ot a politikai filozófia kanonizált klasszikusainak kontextusában értelmezi. Arisztotelész, Platón, Thuküdidész, Bacon és Spinoza

hatását mutatja ki, sőt a politikai filozófia történetében előreszaladva megjegyzi, hogy az abszolút államra vonatkozó hobbes-i gondolatok Hegelt előlegezik meg. [STRAUSS 1963:105] Egy elképzelt filozófiai vitát tár elénk Strauss, amelyben Hobbes a klasszikus szerzőkkel vitatkozik. A monográfiában gyakorlatilag nem is esik szó mű születésének történelmi-politikai kontextusáról.

Skinner meggyőzően érvel amellett, hogy ez a megközelítés „történelmi képtelenségekbe” bonyolódik. [SKINNER, 1997:11] A politikai filozófia hasznára vonatkozó kérdés szempontjából azonban ennél is súlyosabb következménye, hogy a politikai filozófia klasszikusainak ilyen megközelítése végig a politikai filozófia történetén belül marad. Strauss a politikai filozófia történetének tanulmányozásától azt várta, hogy segíthet a gyakorlati politikai kérdések megértésében. Hobbes-olvasata azonban kizárólag a politikai filozófia eszmetörténelmi kontextusában helyezi el a koramodern angol szerző gondolatait. Strauss politikai filozófia történetével foglalkozó munkáiból sok mindenről esik szó, de semmi olyanról, aminek közvetlen köze lenne a gyakorlati politikához. Sem a Hobbes korabeli, és végképp nem a harmincas évek politikai gyakorlatához.

Vagyis a straussiánus interpretációs módszer nem teszi lehetővé a politikai filozófia Strauss által támasztott egyik legfontosabbnak feladatának beteljesítését. A „nagy könyvek”, a politikai filozófia klasszikusainak feltételezett dialógusának tanulmányozása aligha jár a politikai gyakorlatban alkalmazható tanulsággal. Ez vonatkozik a politikai filozófia történetéről írt straussi művekre is. A klasszikus filozófusok vitájától nem vezet út a politikához.

Skinner által bírált másik megközelítési módra nem szeretnék sok szót vesztegetni. Ennek az interpretációs technikának hívei szerint a politikai filozófiai művek kizárólag az adott kor kontextusa alapján értelmezendők. Skinner ezt a módszert azért bírálja, mert az egyes politikai filozófiai

elméleteket az adott társadalmi-politikai körülményekből levezető olvasatok figyelmen kívül hagyják a szerzői szándékot, és ezért szintén helytelen olvasatok produkálnak. Jelen érvelés szempontjából fontosabb az, hogy a politikai filozófiát az adott kor lenyomataként értelmező olvasatok eleve kizárják általános, az adott kortól független tanulságok levonásának lehetőségét.

Skinner egy harmadik, a történelmi hitelesség szempontjából ígéretes, bár gyakran megvalósíthatatlan megközelítést javasol. A kontextualista interpretációs modell értelmében „a szövegek megértése egyaránt feltételezi szándékolt jelentésük megragadását, illetve azt is, hogy szerzőik e jelentés milyen értelmezésére számítottak”. [SKINNER, 1997:49]

Ez az olvasási modell azonban szintén lehetetlenné teszi, hogy a régi szerzők műveinek tanulságait (ha vannak egyáltalán ilyenek) a jelen kontextusában felhasználjuk. Nincs a politikai filozófia klasszikusainak olyan igazsága, amit az egyik kontextusból a másikba átemelhetnénk. Ezt Skinner is világossá teszi: „az a tény ad kulcsot az eszmetörténelmi felbecsülhetetlen értékének megértéséhez, hogy a klasszikus szövegek a saját maguk, számunkra idegen problémáikkal foglalkoznak, és nem pedig az a megalapozatlan feltételezés, hogy ezen túl valamiképpen a mi problémáinkat is megválaszolnák”. [SKINNER, 1997:52]

Skinner tanulmánya végén köszönetet mond a cambridge-i iskola tagjainak, legfőképp John Dunn-nak. Annak a John Dunn-nak, aki, mint arra fentebb utaltam, a politikai filozófia történetének tanulmányozásától a politikai ítéletalkotás elősegítését várta – igaz, neki sem sikerült pontosan meghatározni, hogyan és milyen útmutatást nyújthat a politikai filozófia története. Ha viszont komolyan vesszük a skinneri analízist, akkor nem is támaszthatunk ilyen elvárást. Esetleg annyit remélhetünk a kontextualista interpretációtól, hogy rávilágít a politikában használt

egynémely terminus történeti eredetére, és ezzel kimutatja, hogy történeti szempontból nem megfelelő értelemben használják őket. A Skinner-féle eszmetörténész elsősorban csak azt mutathatja meg, hogy mekkora szakadék van a múlt és a jelen között, és miért nem lehet a múlt terminusait és tanulságait a jelenbe egy az egyben átültetni.

Ezt viszont nem tekinthetjük a politikai gyakorlat szempontjából különösebben eget rengető tanulságnak. Elismerem, ez sem kevés, de azért sokkal szerényebb eredmény, mint ahogy azt a korábban említett filozófusok remélték.

És gyakran még maguk a cambridge-i eszmetörténészek is mintha abba a gyanúba keverednének, hogy nem elégednek meg a pusztán eszmetörténeti

rekonstrukcióval. Bár azt hangoztatják, hogy eszmetörténeti kutatásaik nagyon kevés relevanciával bírnak a modern politikaelmélet vonatkozásában, mások szerint nyilvánvaló, hogy ők is a kortárs politikai filozófia és politika fontos kérdéseiben foglalnak állást burkoltan – csakúgy, mint a klasszikusokat a saját céljaikra felhasználó obskurus straussianusok és a történetietlen logikai rekonstrukcióra törekvő analitikus filozófusok. A koramodern szabadságeszmény bemutatása nem pusztán antikvárius érdeklődésről tanúskodik, hanem a modern liberális, az individuális jogok primátusára épülő szabadságeszmény (negatív szabadság) hiányosságaira és félreértéseire akarja felhívni a figyelmet. [TUCK, 1993:84] Ezt természetesen a cambridge-i eszmetörténészek nyíltan nem vállalhatják, hiszen ezzel azt ismernék el, hogy ők maguk sem tudtak megfelelni saját módszertani elvárásaiknak.

A tanulságot John Gunnell vonja le *Between Philosophy and Politics* című monográfiájában. A politika filozófia klasszikusaiból nem lehet politikai igazságokat kihámozni. Már csak azért sem, mert a politikai filozófia klasszikusai már eleve csak valami nagyon távoli, gyakran olümposzi magasságból tekintettel a politikára. Gondolataik a politikai jelenségek filozófiai lenyomatai. [GUNNELL, 1986:3] Ezért az igényes történeti olvasatok aligha használhatók a politikai cselekvés iránytűjeként. Ha mégis megpróbálunk valamilyen általános politikai igazságot fabrikálni a politikai filozófia klasszikusaiból, akkor ideológiát kapunk. Ez viszont, ha elfogadjuk a fenti következtetést, épp ellentétes a politikai filozófiával.

Nietzsche *A Történelem hasznáról és káráról* című

esszéjének [NIETZSCHE, 2004:93–177] nagyon röviden és nagyon leegyszerűsítve az a fő gondolata, hogy a legalaposabb és leghitelesebb történelmi ismeret önmagában nem sokat ér, legalábbis gyakorlati szempontból. Nem nyújt ugyanis a praxisban felhasználható tudást, nem segít gyakorlati politikai kérdések eldöntésében, nem ösztönöz cselekvésre, nem mutat irányt. Sőt, Nietzsche szerint a túlzott történelmi ismeret gyakran egyenesen bénító hatású. Úgy érvel, hogy a pusztán antikvárius ismertetnél, egy adott korszak vagy történelmi szereplő hiteles rekonstrukciójánál többet ér az a történelemből meríthető inspiráció, ami cselekvésre sarkall. Még akkor is, ha így már nem is beszélhetünk történelmi „ismeretről” csak a történelem felhasználásáról. Ennek viszont a múlt, vagyis a történeti hitelesség esik áldozatul: „a múlt maga vallja kárát, ha a

*A koramodern
szabadságeszmény bemutatása
nem pusztán antikvárius
érdeklődésről tanúskodik, hanem
a modern liberális, az
individuális jogok primátusára
épülő szabadságeszmény (negatív
szabadság) hiányosságaira és
félreértéseire akarja felhívni a
figyelmet.*

történelem az életet szolgálja.” [NIETZSCHE, 2004:114]

A politikai filozófia történetileg hű kontextualista értelmezése nem sokat segít a politikai ítéaltalkotásban. A politikában felhasználható tanulságokat csak absztrakció vagy analógiák segítségével vonhatunk le. Ez viszont a történeti hűség és fogalmi pontosság rovására megy. A politikai gyakorlatban felhasználható politikai filozófiai tanulság történetileg nem hiteles. A hiteles rekonstrukció pedig érdektelen politika számára. A dilemmát legtalálóbban Alisdair MacIntyre foglalja össze: „A múlt filozófusait vonatkoztathajuk saját korunk problémáira és kérdéseire. Ebben az esetben saját korunkhoz alakítjuk őket, és úgy teszünk, mintha a tárgyalt filozófusok ma is élnének. Ehhez az szükséges, hogy saját korunkhoz igazítsuk filozófiájukat, akár azon az áron is, hogy figyelmen kívül hagyjuk, sőt egyenesen félreértelmezzük mindazt, ami a

jelentől teljességgel különböző múlthoz kötődik. A másik lehetőség, hogy mindent elkövetünk annak érdekében, hogy saját kontextusukban értelmezzük őket. Ezáltal megőrizzük egyedi sajátosságukat és különlegességüket. Viszont így csak annyi közül lehet a jelenhez, mint egy múzeumban kiállított leletnek.” [MACINTYRE, 1984:31]

Ha a klasszikusokból nem lehet levonni történetileg hű igazságokat, akkor nyilvánvaló, hogy a „nagy könyvek” tanulmányozásával nem bukkanhatunk politikai tanításra sem. A politikai filozófia, és főleg a politikai filozófia történetének tanulmányozása ezek szerint tudományos-akadémiai tevékenység. A politikai filozófusok tudósok, akiket az egyetemek és könyvtárak elefántcsontból rakott vastag fala elválasztja a politika világától.

Hogy ez jó vagy rossz hír-e, minden politikai filozófus döntse el maga.

IRODALOM

- BLOOM, Allan. 1980. 'Study of Texts'. In. RICHTER 1980, 113-138.
- BENCE György 2007. 'A politikai filozófia két gyökere Kantnál'. In: *Válogatott politikai-filozófiai tanulmányok 1990-2006*. Budapest: L'Harmattan, 37–48.
- COLLINGWOOD, Robin George 1987: *A történelem eszméje*. Ford. Orthmayr Imre, Budapest: Gondolat
- DUNN, John. 1996. *The History of Political Philosophy and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DWORKIN, Ronald. 1980. 'Legal Education'. In. RICHTER 1980, 178-189.
- EASTON, David 1965. *A Framework for Political Analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall
- GAUS, Gerald F. 2000. *Political Concepts and Political Theories*. Boulder, Colorado: Westview Press
- GILDIN, Hilail (szerk.) 1980: *An Introduction to Political Philosophy. Ten Essays by Leo Strauss*. Detroit: Wayne State University Press
- GOODIN, Robert E. – PETIT, Philip (ed.) 1993: *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Blackwell
- GUNNEL, John. 1986. *Between Philosophy and Politics*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
- HAMPTON, Jean 1986: *Hobbes and the Social Contract Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press

- KRÜGER, Lorenz 1984. 'Why Do We Study the History of Philosophy'. In: RORTY – SCHNEEWIND – SKINNER 1984, 77 – 102.
- LASLETT, Peter 1956. *Philosophy, Politics and Society: a Collection*. New York: The Macmillan Company
- LASLETT, Peter – RUNCIMAN, W. G. (ed.) 1962: *Philosophy, Politics and Society: Second Series*. Oxford: Blackwell
- MACINTYRE, Alasdair 1984: 'The Relationship of Philosophy to its Past'. In: RORTY – SCHNEEWIND – SKINNER 1984, 31 – 48.
- NIETZSCHE, Friedrich. 2004. *Korszerűtlen elmékedések*. Budapest: Atlantisz.
- NOZICK, Robert 1974. *Anarchy, State, Utopia*. Oxford: Blackwell
- PETTIT, Philip 1993. The Contribution of Analytic Philosophy. In: GOODIN – PETTIT 1993, 7 – 38.
- RAWLS, John 1962. 'Justice as Fairness'. In: LASLETT – RUNCIMAN 1962, 132 – 152
- RAWLS, John 1980. 'Kantian Constructivism in Moral Theory'. *The Journal of Philosophy*. Vol. 77, No. 9. (Sep. 9, 1980), 515 – 572
- RAWLS, John 1997. *Az igazságosság elmélete*. Ford. Krokovay Zsolt. Budapest: Osiris
- RAWLS, John 2000. *Lectures on the History of Moral Philosophy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- RICHTER, Melvin (ed.). 1980. *Political Theory and Political Education*. Princeton: Princeton University Press.
- RORTY, Richard – SCHNEEWIND, J. B. – SKINNER, Quentin (ed.) 1984. *Philosophy in History. Essays on the Historiography of Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press
- SCHALL, James V. 1996. *At the Limits of Political Philosophy*. Washington: The Catholic University of America Press
- SKINNER, Quentin. 1977. 'Jelentés és megértés az eszmetörténetben'. In: Horkay Hörcher Ferenc (szerk.) *A koramodern politikai eszmetörténet canbridge-i látképe*. Pécs: Tanulmány Kiadó.
- STRAUSS, Leo. 1945. 'On Classical Political Philosophy'. In: GILDIN, Hilail (szerk.) 1980. *An Introduction to Political Philosophy. Ten Essays by Leo Strauss*. Detroit: Wayne State University Press. 59-79.
- STRAUSS, Leo. 1945. 'Liberal Education and Responsibility' In: GILDIN, Hilail (szerk.) 1980. *An Introduction to Political Philosophy. Ten Essays by Leo Strauss*. Detroit: Wayne State University Press. 321-345.
- STRAUSS, Leo. 1963. *The Political Philosophy of Hobbes. Its Basis and Its Genesis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- TUCK, Richard 1993. 'The Contribution of History'. In: GOODIN – PETTIT 1993, 72 – 89.
- WALZER, Michael. 1980. 'Political Decision-Making and Political Education'. In: RICHTER 1980. 159-176.
- WELDON, Thomas D. 1953. *The Vocabulary of Politics*. New York: Johnson
- WILLIAMS, Bernard. 1980 'Philosophy and the Tradition'. In: RICHTER 1980, 57-75.
- WITTGENSTEIN, Ludwig 1989. *Logikai-filozófiai értekezés*. Ford. Márkus György. Budapest: Akadémiai Kiadó
- WOLIN, Sheldon. 1990. *Politics and Vision*. (Expanded edition). Princeton: Princeton University Press.
- WOLIN, Sheldon. 1969. 'Political Theory as Vocation'. *The American Political Science Review*. Vol 63. No. 4. (Dec. 1969.) 1062-1082.